

Bir arkadaşla memleketin yardım kuruluşlarının halini konuştuk. *İslami* olanları. Bir süredir artık bu kuruluşların aşırı siyasileştiğini ve yaptıklarının bağış toplayıp dağıtmaktan öteye gitmediğini söyledi. Herkesin kendi mahallesine dönmesi gerektiğini, insanların gözleri önündeki sorunları görmezden gelip, ezberledikleri ve mümkün mertebe kolaycı çözümlerle devam ettikleri yapılara dönüştüklerini anlattı. Kendisinin artık daha doğrudan, gerçekten ilgilenerek insanların hayatlarında bir değişiklik meydana getirmek istediğini, 100 aileye bulgur dağıtmak yerine 1 ailenin tüm hayatını iyileştirmeye çalışmanın daha uygun olduğunu söyledi.

Genel manada ne söylediğini anladığımı sanıyorum. Yardım kuruluşlarına *bağışçı* olarak destek olduğum için, bu konudaki şahsi mazeretlerimi anlattım. İnsanların genelinden uzak olduğumu ve zaten iletişime geçmesi zor bir insan olduğumu söyledim. Zaman zaman kendi çocuklarından bile uzaklaşmak isteyen birinin, *başka çocukların* hayatını değiştirmeye çalışması biraz tuhaf olur dedim. Elimden gelenin *sorumluluk savmak* diye tabir edebileceğimiz bağışlar olduğunu, çünkü böyle kuruluşlar olmazsa, benim gibi insanların mahallesindeki insan profiline o kadar da yardım etmeyeceğini söyledim.

İyi bir insan olduğu için beni müstesna tuttu tabii ama tutmasa da ben bu STK'ların ilke itibarıyla faydalı bir iş yaptıkları kanaatindeyim. Kimisi fazla profesyonel oluyordur, geliri gideri olan bir şirket gibi davranıyordur, bazısında yolsuzluk vardır, bazısı gereksiz harcama yapıyordur veya elindeki imkanları en efektif şekilde kullanmıyordur, geneli anahtar ışığın altında arıyordur ve belki de insanların asıl ihtiyacı olan *ilgi* yerine, *bulgur* dağıtıyordur, bunlarda hemfikirim ancak *hiç yoktan iyidir* diyerek.

Yardım konularında şahsen çok derin düşüncelerim olmadı. Ben bir devletin vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını karşılaması gerektiği kanaatindeyim. Zamanımızda üretilen toplam *artı değere* bakacak olursak, bunun için yeterli kaynak mevcut. *Yardım kuruluşu* yardım yapacak kimse olduğu sürece yaşaması gereken bir geçici çözüm, asıl derdimizin yardıma muhtaç kimse kalmaması olması gerekir. Bu da siyasi bir hedef ve tüm politik zemini buna göre ayarlamaya ihtiyaç duyar.

Bizim mahalle elinden gelen yardım yapmak olduğu ve bu da dini genetiğimize daha uygun olduğu için bu kuruluşlarda daha etkin, ancak bir yandan da aksayan tarafımız *fakirlik üreten* kapitalist sistemi düzeltecek mefkureden uzaklık. Türkiye müslümanları *mal* sözkonusu olduğunda fikren topallıyor. Geçici çözümler fakirliği ortadan kaldırmaya yetmiyor, bu durumda geçici çözümler fakirliği *makulleştiren* bir araca dönüşüyor.

Naçizane mülkiyet meselesinin yeniden ele alınması gerektiğini, bilhassa üretim organizasyonları (şirketler) üzerindeki mülkiyetin ölümle sınırlı olması gerektiğini uzun zamandır düşünüyorum. Bu iki noktanın, yani fakirlikle mülkiyetin doğrudan ilişkili olduğunu da ekleyebilirim. Bugünkü *mutlak mülkiyet* fikriyle hareket ederseniz, fakirliği sadece bataklığa sinek ilacı sıkarak mertebesinde yok edebilirsiniz. Çünkü *ekonomik sistem* sermayenin kendini büyütmesi ve tüm toplum yapısını, tepede sermaye bulunacak şekilde yeniden düzenlemesi ilkesiyle çalışıyor. Biz bir yerde sermayeyi yeniden halka iade etmezsek, sermaye diğer sermayelerle birleşerek büyümeye devam edecek. Halkın büyük

kısmı da, sermayenin istediği ölçüde çalışarak sadece temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar maddi imkan elde edebilecek.

Liberal ekonomi kağıt üzerinde gayet güzel, insanların teşebbüs hürriyeti olması önemli, kendi işlerinden ve hayatlarından sorumlu olmaları elzem. Bununla beraber konu orada bitmiyor, zaman içinde bütün liberal ekonomilerde oligopoller ekonomiyi belirlemeye başlıyor. Sistemin tabiatı gereği büyümeyen sermaye yok oluyor ve büyümek için yapması gereken de, halka az verip, halktan çok almak. Uzun uzun analiz yapacak halde değilim ancak fakirliği üreten temel mekanizma bu. Bunun yanında insanların o sermaye için *kullanılamaz* olması, eğitimsiz olması da önemli bir fakirlik sebebi. Sermaye iş yaratıyor ancak o işe sahip olmak herkesin harcı değil.

Burada insanların geneli lehine bir değişiklik yapmak lazım, ancak sosyalist ekonomilerin yaptığı gibi, mülkiyeti ortadan kaldırıp, üretim araçlarını adı *devlet* olan tek bir büyük şirkete devretmek de çözüm değil. Çünkü liberal ekonomiler başka pek çok açıdan daha verimli. Ayrıca adalet olsun diye ekonomiyi planlamaya çalışmak bugün içinkomik bir usul. Kişisel sorumluluk yoksa, merkezi planla ekonomik sistem yürümüyor. Kişisel ekonomik sorumluluğu ölçebileceğimiz tek makul kriter de karlılık.

Değişiklik o sebeple *toptan* bir değişiklik değil, mülkiyet anlayışında bir değişiklik. *Sermaye* üzerindeki *mirasın* lağvedilmesi. *Sermaye* derken, üretim organizasyonlarındaki hisseden bahsediyorum, *nakitten* değil. Çünkü modern zamanda zenginliği üreten asıl faktör bu organizasyonlar. Nakit veya doğal kaynaklar bir şekilde bulunuyor, ancak organizasyon ve bilgi çok daha kritik bir öneme sahip. İkinci nokta buradaki *lağvedilmenin* şirketi ortadan kaldırmak anlamında olmadığı. Ali bey vefat ettiğinde BB şirketindeki hisseleri yok olmuyor, bunlar satılıyor ve geliri de aslen devlete ait oluyor. Böyle bir şirketi alan da, o şirketi işletebileceğini düşündüğü için alıyor ve şirketin personel ve sair kaynakları, yine başka bir *sermayedarın* mülkiyetine geçiyor.

Devlet buradan elde ettiği gelire vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını karşılıyor. Bunu durumuna bakmadan *herkes için* yapıyor, yani kimse *bugün işe gitmezsem, çocuklarım aç kalır* demiyor, insanların aç kalmayacağı ve hayati manada sıkıntı yaşamayacakları ölçüde bir destek sunuyor. (*İnsanlar çalışmaz* diyeceksiniz, bence *çalışıyormuş gibi yapmaz ama gayet verimli çalışır*.)

Yardım konusunda *fakirlik* gibi bir kriter olması hem incitici, hem de istismara teşvik eden bir nüans. Herkes için geçerli bir destek, zenginin de, fakirin de rahatlamasını sağlar. Çünkü *çalışmazsa ölmeyecek* bir zengin de, hayatını stres altında, devamlı büyütme amacıyla geçirmez. Psikolojik olarak önemli bir eşittir.

Bunu anlattığımda temel tepki, *insanlar neden çalışsın?* oluyor. Şu an neden çalışıyorlarsa, o zaman da bunun için çalışsınlar. Temel ihtiyaçlarıyla yetinen, yetinmek zorunda kalan, herhangi bir şekilde ekonomiye faydası olmayacak insan çalışmayacaktır. Ancak son zamanların psikolojik deneyleri gösteriyor ki, insanların çalışmakla ilgili ilişkileri sadece maddi değil. İnsan hayatında temel olarak anlam arıyor ve iş de bu anlam kaynaklarının önemlilerinden biri. Ayrıca ahlaken de, bir insan açlıktan ölmek-

ten korktuğu için çalışıyorsa, orada bu insana *çalışma* diyebilecek bir duruşumuzun olması gerekir. *Açlık korkusuyla* çalışan insan, çalışmadığı için yardımlarla geçinen birinden çok yardımı hakeder.

İkinci konu kendi şirketi olan bir insanın motivasyonunun ne şekilde değişeceği. Çoğu insan işlerini büyütürken, bunun çocuklarına kalacak bir değer olduğunu düşünerek yapıyor. *Aile şirketi* dediğimiz sadece ailenin üyelerini değil, geleceğini de ilgilendiren bir konu. Bu itiraza şirket ömürlerinden veya 3. nesle intikal etmiş şirketlerin akıbetinden bahsederek cevap verilebilir. Ayrıca bu işin *çocuklar* tarafı o kadar da dramatik değil, çünkü onlar da herkes gibi *temel ihtiyaç şemsiyesine* dahil. Devlet kendi işini yapmak isteyen kredi veya hibe yoluyla destek verirse, ekonominin muhtaç olduğu taze kanı hangi geçmişten gelirse gelsin, herkes sağlayabilir. Bunun yanında bir şirket sahibinin çocuğu olmanın o şirketi yönetecek en iyi insan olmaya sebep olmadığı da belli. İnsanların buradaki asıl itirazı *feodal* devir alışkanlıklarının bozulmasıyla alakalı. Hayatına sermayedar bir ailenin ferdi olarak başlayıp, *kendini gerçekleştirme* imkanı bulamamak da önemli bir sorun. Bir insanın aile şirketi diye, hiç sevmediği bir işi devam ettirmek zorunda kalması da başka bir konu. Bunların hepsini ele aldığımızda, *şirketler çocuklar için yaşar* fikrinin o kadar da doğru olmadığı kanaati oluşuyor.

Başka bir mesele de şu: İnsanlar şirketlerini miras bırakamayacaklarını düşünürlerse, onları büyütmemeyi tercih edebilir. Evet, bu doğru olabilir, bununla beraber bir araya gelebilen ufak şirketlerin de, büyük şirketler kadar efektif çalışması mümkündür. Ayrıca şirketler doğal olarak büyüme ve birleşme eğilimindedir ve büyümelerine bir insan ömrü de yeter. Şirketini büyütme isteyen kişilerin azalması, hemen hemen imkansız olan 0'a ulaşmadığı sürece sorun değildir. Genel karakter ufak şirketlerin birbiriyle çalışması olsa da, bazıları büyüyecek ve monopol ihtiyacı olan sektörleri kontrol edecektir.

Kısacası böyle bir sistem insanların hem temel ihtiyaçlarını karşılar, hem de kapitalist ekonominin sunduğu genel faydaları sağlamaya devam eder. Bu ikisi arasında tercih yapmak zorunda bırakmaz.

Arkadaşım benden birkaç fersah daha dindar olduğu için böyle bir sistemin fıkhi geçerliliğini de soruşturdu. Faiz yasağı ve zekatın, *mal zenginlerin arasında dolaşıp durmasın* diye konulmuş hükümler olduğunu düşündüğümünden, bu zaman için aynı gayeye matuf bir hedefin *caiz* olduğu kanaatindeyim ama fakih değilim, hüküm veremem. Bununla beraber İslam'da mülkiyet meselesinin, bilhassa *tüzel kişilikler* için o kadar da sağlam ele alındığını sanmıyorum. Yani bir yerde, müslüman kendini liberalizme yakın hissediyorsa, diyelim, bir evin mülkiyetiyle, şirketin mülkiyetini aynı kabul ediyor, sosyalizme yakın hissediyorsa, özel mülkiyetin *hırsızlık* olduğunu düşünecek kadar ileri gidebiliyor. Osmanlı tarihinde toprak mülkiyetiyle ilgili değişik uygulamalar var, tımar sahipleri mesela bunları miras bırakamıyordu ve öldüklerinde devlet bunları başkalarına veriyordu. Önemli olanın maslahat olduğunu ve insanları fakirlikten uzaklaştıracak düzenlemelerin, *mülkiyet vardır ve helaldir* genel kriteri kullanılarak itiraza konu olmaması gerektiğini düşünenlerdenim. İnsanlar *Kur'an'da miras ayetleri var, bunları ne yapacağız?* dediklerinde, *Kur'an'da şirket kurma usulü veya üretim araçlarının mülkiyeti konusunda hüküm var mı?* diye sormamız icap eder. İnsan işine gelen kısımda kendine

Kur'an'dan yer bulurken, hiç hüküm olmayan bazı noktalarda sadece kendi menfaatine uygun davranıyorsa, siyasi sistemin Kur'an Kerim'in maksadını gözetip, yeni hükümler tesis etmeye hakkı vardır.